

RUDOLF FILIPOVIĆ, ZAGREB

FONOLOŠKE VARIJANTE U »RJEČNIKU ANGLICIZAMA
U HRVATSKOM ILI SRPSKOM JEZIKU«

1. U *Teoriji*¹ smo utvrdili principe po kojima se model jezika davaoca adaptira u repliku u jeziku primaocu. Proces adaptacije oblika modela odvija se na dvije razine, na fonološkoj i morfološkoj. Adaptacija modela na fonološkoj razini provodi se po pravilima *transfonemizacije* (Filipović 1986 : 69—76), a adaptacija modela na morfološkoj razini slijedi pravila *transmorfemizacije* (Filipović 1986 : 119—123). Svi su ti principi primijenjeni u analizi anglicizama u hrvatskom ili srpskom jeziku², a rezultati te analize ugrađeni su u *Rječnik anglicizama u hrvatskom ili srpskom jeziku*³. Isti se principi primjenjuju i u analizi anglicizama u evropskim jezicima za potrebe *Etimološkog rječnika anglicizama u evropskim jezicima*, koji je jedan od planiranih produkata našeg projekta »Engleski element u evropskim jezicima«.⁴

Fonološka je analiza anglicizama pokazala da rezultati adaptacije engleskog modela mogu biti razne fonološke varijante anglicizama, pa se pojedini anglicizmi u *Rječniku* javljaju u nekoliko oblika. Da bi se objasnila ta pojava i utvrdili uzroci postanka fonoloških varijanata, treba istražiti kako se formiraju anglicizmi u hrvatskom ili srpskom i kakva je njihova veza s modelom, s engleskim izvorom.

2. Analiza anglicizama u hrvatskom ili srpskom koju smo proveli u knjizi *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom*², pokazala je da se od engleskog modela anglicizam formira na četiri načina: a) anglicizam slijedi ortografiju engleske riječi od koje je izveden, b) anglicizam slijedi izgovor engleske riječi koja mu je izvor, c) anglicizam se formira djelomično na osnovi ortografije i djelomično prema izgovoru svoga engleskog izvora, engleskog modela, d) na formiranje anglicizma utječe i jezik posrednik. Ova četiri načina formiranja anglicizama generiraju nekoliko oblika pojedinih anglicizama, tj. varijanata, od kojih se jedna varijanta uzima kao osnovni oblik anglicizma.

¹ R. Filipović: *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti — Školska knjiga, Zagreb 1986, 322 str.

² R. Filipović: *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo — razvoj — značenje* (u tisku).

³ *Rječnik* je drugi dio knjige *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku* (vidi bilj. 2).

⁴ Plan rada toga projekta iznesen je u R. Filipović: *The English Element in European Languages 2* (Reports and Studies), Institute of Linguistics, University of Zagreb, 1982; XVI + 501 str.

Dva su kriterija prema kojima se određuje osnovni oblik: 1. Osnovni je oblik ona varijanta anglicizma koja je adaptirana u najvećoj mjeri, 2. Kao osnovni oblik anglicizma može se uzeti onaj oblik, ona varijanta anglicizma, koja se najčešće upotrebljava bez obzira na stupanj njezine adaptacije.

3. *Rječnik anglicizama*³ zbir je svih anglicizama u hrvatskom ili srpskom koje smo skupili u korpusu za projekt »Engleski element u evropskim jezicima«. *Rječnik* je sastavljen prema izvorima anglicizama u engleskom jeziku, tj. modelima od kojih se razvijaju anglicizmi. Modeli su poredani abecednim redom, a iza svakog modela slijedi osnovni anglicizam i njegova adaptacija na sve tri razine. Nakon te obrade slijede svi ostali oblici anglicizma označeni s *var* (varijante), i sve izvedenice od osnovnog oblika i njegovih varijanata (označene s *izv*) koje su nađene u korpusu. Razlikujemo dvije vrste varijanata: fonološke i morfološke. U ovom prilogu analizirat ćemo samo fonološke varijante, koje su znatno mnogobrojnije od morfoloških.

Naprijed smo naveli i objasnili četiri načina kako se formiraju anglicizmi od svog engleskog modela. Mogućnost da se anglicizam formira prema ortografiji ili/i prema izgovoru svoga modela — izvora dovodi do većeg broja varijanata, ponekad fonološki veoma različitih oblika. Šarolikost fonoloških oblika jednog anglicizma, kao rezultat gornjih uvjeta, povećava se i utjecajem jezika posrednika. Uloga njemačkoga kao jezika posrednika vrlo je važna i daje zanimljive rezultate. Nešto je manji broj primjera utjecaja francuskog na formiranje varijanata anglicizma.

4. Najveći broj varijanata rezultat je paralelne tvorbe anglicizama prema ortografiji i izgovoru modela. Analizu varijanata proveli smo na principima transfonemizacije (Filipović 1986 : 72—76) jer njezina tri tipa pružaju dobru osnovu za analizu i klasifikaciju varijanata. Varijante koje se ne uklapaju u taj sistem analize klasificirali smo kao dodatne tipove. Na taj smo način dobili kompletan pregled svih vrsta varijanata koje se javljaju u korpusu anglicizama u hrvatskom ili srpskom jeziku i u *Rječniku anglicizama*.

Kako je transfonemizacija bazirana na sličnostima i razlikama fonoloških sustava jezika davaoca i jezika primaoca, prvi stupanj naše analize fonoloških varijanata anglicizama počinje upravo na tim razlikama odnosno na prvom tipu transfonemizacije. Drugi stupanj naše analize, koji se nadovezuje na prvi, osnovan je na vezi između izgovora i ortografije, tj. analiza utvrđuje koliki je udio ortografije u formiranju varijante. Treći stupanj naše analize obuhvaća one varijante koje su formirane na principima trećeg tipa, tj. slobodne transfonemizacije.

5. Poređenje dvaju fonoloških sustava i njihova inventara fonema pokazalo je da se naša dva jezika koja istražujemo u dodiru (engleski i hrvatski književni jezik) razlikuju u nekoliko osnovnih osobina. Prvo se razlikuje broj fonema jer ih u engleskom ima 44 (ili 45), a u hrvatskom ili srpskom 30 (ili 31). Drugo, u engleskom fonološkom sustavu postoji skupina diftonga, koje u hrvatskom ili srpskom nema, pa se u procesu transfonemizacije javljaju zamjene bazirane na različitim principima. Razlika u broju fonema kod tih dvaju sustava uvodi i razliku u kvaliteti fonema, pa je to jedan od

osnovnih pokazatelja u razvoju većeg broja varijanata. To se osobito odnosi na skupinu vokala, jednako monoftonga kao i diftonga. Razlike u opisu engleskih monoftonga od hrvatskih ili srpskih vrlo dobro objašnjavaju razvoj novih varijanata pored osnovnog oblika anglicizma. Kod prednjih vokala odnos engleskih četiriju vokala: zatvoreno /i/, poluzatvoreno /ɪ/, poluotvoreno /e/ i otvoreno /æ/, prema dvama hrvatskim ili srpskim: zatvoreno /i/ i poluotvoreno /e/ — uvjetuje razvoj varijanata jer se transfonemizacija vrši po principu djelomične ili kompromisne transfonemizacije. Kod stražnjih vokala situacija je gotovo identična: četiri stražnja vokala u engleskom otvoreno /ɒ/ i poluotvoreno /ɔ:/, poluzatvoreno /ʊ/ i zatvoreno /u:/ prema dva u hrvatskom ili srpskom: poluzatvoreno /o/ i zatvoreno /u/, pa i ovdje postoje isti uvjeti za razvoj varijanata. Ovom kratkom komparacijom vokala uvodimo detaljnu analizu i klasifikaciju varijanata anglicizama.

6. Mogućnost da se anglicizmi u hrvatskom ili srpskom formiraju prema ortografiji ili prema izgovoru svoga modela — izvora, engleske riječi — doводи do generiranja paralelnih varijanata anglicizma. Od jednog izvora — engleske riječi — možemo najprije dobiti dvije varijante: jednu prema izgovoru, a drugu prema ortografiji modela. Ako to uzmemo kao osnovu za daljnje istraživanje, onda možemo te dvije varijante nazvati osnovnima jer se od svake mogu razvijati daljnje varijante na temelju adaptacije izgovora i ortografije.

Kao što smo u 4. odjeljku utvrdili, formiranje varijanata pojedinih anglicizama može se sistematski istraživati na osnovi principa transfonemizacije. Tri tipa transfonemizacije mogu zorno pokazati rast broja varijanata formiranih na osnovi izgovora modela. Prvi tip, potpuna transfonemizacija ne pruža nikakve mogućnosti generiranja varijanata jer se fonemi jezika davaoa zamjenjuju odgovarajućim fonemima jezika primaoca. Prema tome anglicizmi izvedeni na osnovi potpune transfonemizacije nemaju fonoloških varijanata formiranih na bazi izgovora. To potvrđuju primjeri anglicizama s osnovnih pet vokala:

E /i:/ >	HS /i/	E <i>team</i> >	HS <i>tím</i>
/e/ >	/e/	<i>dress</i> >	<i>dres</i>
/ʌ/ >	/a/	<i>uppercut</i> >	<i>aperkat</i>
/ɔ:/ >	/o/	<i>lord</i> >	<i>lord</i>
/u:/ >	/u/	<i>shoot</i> >	<i>šut</i>

i sa sedam konsonanata:

E /b/ >	HS /b/	E <i>bar</i> >	HS <i>bar</i>
/g/ >	/g/	<i>golf</i> >	<i>golf</i>
/m/ >	/m/	<i>match</i> >	<i>meč</i>
/n/ >	/n/	<i>nylon</i> >	<i>najlon</i>
/f/ >	/f/	<i>film</i> >	<i>film</i>
/v/ >	/v/	<i>drive</i> >	<i>drajv</i>
/l/ >	/l/	<i>lord</i> >	<i>lord</i>

Iako potpuna transfonemizacija ne daje uvjete za formiranje varijanata, što pokazuju i gornji primjeri, ipak se fonem /ʌ/, koji pripada toj skupini, pod stanovitim uvjetima transfonemizira tako da se pored osnovnog oblika javljaju i varijante:

1. E /ʌ/ > HS /a/ = osnovni oblik anglicizma — HS /e/ = varijanta
 E BUTTERFLY /ˈbʌtəflaɪ/ — baterflaj — beterflaj
 DUMPER /ˈdʌmpə/ — damper — demper
 DUMPING /ˈdʌmpɪŋ/ — damping — demping
 RUGBY /ˈrʌɡbi/ — ragbi — regbi
2. E /ʌ/ > HS /a/ = osnovni oblik anglicizma — HS /u/ = varijanta
 E HURRICANE /ˈhʌrɪkeɪn/ — hariken — hurikan
 RUGBY /ˈrʌɡbi/ — ragbi — rugbi
 RUMP STEAK /ˈrʌmpsteɪk/ — ramstek — rumpstek
3. E /ʌ/ > HS /a/ = osnovni oblik anglicizma — HS /o/ = varijanta
 E MONEY /ˈmʌni/ — mani — moni
4. E /ʌ/ > HS /u/ = osnovni oblik anglicizma — HS /a/ = varijanta
 E BUS /bʌs/ — bus — bas
 DUB /dʌb/ — dub — dab
 YUPPIE /ˈjʌpi/ — jupi — japi

U tri se gornja slučaja (1—3) osnovni oblik formira prema izgovoru modela, a varijante se tvore prema ortografiji ili nekom drugom utjecaju. U četvrtoj skupini osnovni se oblik formira prema ortografiji, a varijante prema izgovoru modela.

7. Anglicizmi formirani na osnovi djelomične ili kompromisne transfonemizacije pokazuju nešto drugačije rezultate. Tu se javljaju uvjeti za stvaranje varijanata jer se zamjena fonema jezika davaoca ne vrši fonemima jezika primaoca istog opisa kao u slučaju potpune transfonemizacije. Pet vokalskih fonema koji se adaptiraju na osnovi principa djelomične transfonemizacije imaju svoje ekvivalente u hrvatskom ili srpskom sa znatnim razlikama u opisu, tj. u pomicanju mjesta artikulacije ili/i promjenom otvora. To su:

E /ɪ/ >	HS /i/	E <i>lift</i>	>	HS <i>lift</i>
/æ/ >	/e/	<i>jam</i>	>	džem
/a:/ >	/a/	<i>start</i>	>	start
/ɒ/ >	/o/	<i>box</i>	>	boks
/ʊ/ >	/u/	<i>pudding</i>	>	puđing

Razlike u opisu fonema jezika davaoca i fonema jezika primaoca koje se sastoje od: 1. pomicanja mjesta artikulacije (englesko /a:/ je stražnje, a hrvatsko ili srpsko /a/ je srednje), 2. suženja otvora (engleski fonemi /ɪ/, /æ/, (/ɒ/ i /ʊ/ su otvoreniji od hrvatskih ili srpskih fonema /i/, /e/, /o/ i /u/), 3. pomicanja mjesta artikulacije i suženja otvora (engleski fonemi /ɪ/ i /ʊ/ koji su otvoreni i centralizirani transfonemiziraju se u hrvatske

ili srpske foneme /i/ i /u/ koji su zatvoreni i nisu centralizirani) uvjetuju formiranje varijanata jer se u transfonemizaciji pored fonetski najbližih zamjena mogu slijediti i zamjene prema ortografiji, što u prvom tipu (potpunoj transfonemizaciji) nije moguće. To, doduše, ne mora značiti da se u potpunoj transfonemizaciji ne može javiti pokoja varijanta kao rezultat adaptacije modela prema njegovoj ortografiji, ali takvi su primjeri, ako se pojave, dosta rijetki.

Ako analiziramo pet vokalskih fonema koji su transfonemizirani prema djelomičnoj transfonemizaciji i počemo od osnovnih anglicizama koji su rezultat toga tipa transfonemizacije, dobit ćemo nemalen broj varijanata osnovnih anglicizama. Polazeći od naprijed navedene definicije osnovnog anglicizma, da je osnovni onaj anglicizam koji je adaptiran u najvećoj mogućoj mjeri, sve ostale stupnjeve adaptacije modela svrstavamo u varijante. Analiza djelomične transfonemizacije nekih od pet gore citiranih vokalskih fonema daje dobru sliku stvaranja varijanata kad se fonemi dvaju jezika u dodiru potpuno ne poklapaju po svojim opisima.

Adaptacija modela u anglicizam slijedi dva principa: a) ako se osnovni oblik anglicizma formira na osnovi izgovora modela, onda formiranje varijanata slijedi ortografiju modela, b) ako se osnovni oblik anglicizma formira prema ortografiji modela, onda varijante slijede izgovor modela.

1. a) E /ɪ/ > HS /i/ = osnovni oblik anglicizma — HS /e/ = varijanta
 E RETURN /rɪˈtʃɪn/ — rɪtern — retern
 E (TOP) SECRET /ˈsɪkrət/ — (top) sɪkrit — (top) sekret
- b) E /ɪ/ > HS /e/ = osnovni oblik anglicizma — HS /i/ = varijanta
 E SYNTHESIZER /ˈsɪnθesaɪzə/ — sintesajzer — sintisajzer
2. a) E /æ/ > /e/ = osnovni oblik anglicizma — HS /a/ = varijanta
 E BAND /bænd/ — bend — band
 BANJO /ˈbændʒəv/ — bendžo — bandžo
 DANDY /ˈdændi/ — dendi — dandi
 SCAN /skæn/ — skenirati — skanirati
 SLANG /slæŋ/ — sleng — slang
- b) E /æ/ > HS /a/ = osnovni oblik anglicizma — HS /e/ = varijanta
 E BADMINTON /ˈbædmɪntən/ — badminton — bedminton
 CAMP /kæmp/ — kamp — kemp
 FAN /fæn/ — fan — fen
 GANGSTER /ˈgæŋstə/ — gangster — gengster
 GRAND SLAM /ˈgrændˈslæm/ — grand slam — grend slem
 KIDNAP /ˈkɪdnæp/ — kidnapiрати — kidnepirati
 TANKER /ˈtæŋkə/ — tanker — tenker
 WRANGLER /ˈræŋglə/ — vranglerice — vrenđerice
3. a) E /v/ > HS /o/ = osnovni oblik anglicizma — HS /a/ = varijanta
 E BOSS /bʌs/ — bos — bas
- b) E /v/ > HS /a/ = osnovni oblik anglicizma — HS /o/ = varijanta
 E BOP /bɒp/ — bap — bop

8. Treći tip transfonemizacije, slobodna transfonemizacija, još je bogatiji uvjetima za stvaranje varijanata. Po svojoj definiciji taj se tip transfonemizacije potpuno udaljuje od izgovora engleskog izvora, a anglicizmi i njihove varijante baziraju se na ortografiji izvora ili na nekim izvanlingvističkim faktorima. Dva fonema monoftonga /ɜ:/ i /ə/ u svojoj transfonemizaciji uglavnom slijede ortografiju engleskog izvora. Kod fonema /ɜ:/ javlja se i druga mogućnost da se osnovni oblik anglicizma formira pod utjecajem nekih sociolingvističkih uvjeta i jezika posrednika.

1. E /ɜ:/ > HS /e/ = osnovni oblik anglicizma — HS /i/ = varijanta
 E FLIRT /flɜ:t/ — flert — flirt
 GIRL /gɜ:l/ — gerla — girila
 SIR /sɜ:/ — ser — sir

Fonem /e/ u osnovnom obliku formiran je pod utjecajem njemačkog kao jezika posrednika jer su engleski modeli anglicizama na putu u hrvatski ili srpski prolazili kroz njemački i na tom su putu adaptirali svoj osnovni fonem prema njemačkom fonološkom sustavu.⁵ Fonem /i/ u varijanti rezultat je adaptacije prema ortografiji modela.

2. E /ɜ:/ > HS /e/ = osnovni oblik anglicizma — HS /a/ = varijanta
 E BURBERRY /'bɜ:bəri/ — berberi — barberi
3. E /ɜ:/ > HS /u/ = osnovni oblik anglicizma — HS /e/ = varijanta
 E SURF /sɜ:f/ — surfati — serfati
 — surfer — serfer
 — surfing — serfing

Fonem /u/ u osnovnom obliku anglicizma rezultat je adaptacije prema ortografiji modela, a fonem /e/ u varijanti rezultat je adaptacije modela pod utjecajem njemačkog kao u primjerima pod 1. Zapravo nema čvrstog pravila u adaptaciji osnovnog oblika i varijanata. To potvrđuju sljedeća dva primjera koji imaju osnovu SURF: jedan slijedi ortografiju, a drugi je formiran pod utjecajem jezika posrednika.

- E /ɜ:/ > HS /u/ = osnovni oblik anglicizma — HS /e/ = varijanta
 WINDSURFER /'wɪnd,sɜ:fə/ — vindsurfer — vindserfer
- E /ɜ:/ > HS /e/ = osnovni oblik anglicizma — HS /u/ = varijanta
 WINDSURFING /'wɪnd,sɜ:fɪŋ/ — vindserfing — vindsurfing

Ovakvi primjeri pokazuju da nije uvijek moguće utvrditi koji je oblik anglicizma osnovni oblik, a koji je oblik varijanta.

⁵ R. Filipović: *The Phonemic Analysis of English Loan-Words in Croatian*, Institute of Phonetics, University of Zagreb 1960, str. 51—52.

R. Filipović: *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti — Školska knjiga, Zagreb 1986, str. 191.

R. Filipović: *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom: porijeklo — razvoj — značenje* (u tisku).

9. U slobodnoj transfonemizaciji diftonga formiraju se razni tipovi varijanata. Najčešći su slučajevi kad se anglicizam javlja u dva oblika: jedan s monoftongiziranim fonemom modela i drugi s dvočlanom skupinom formiranom od dva elementa diftonga. I u transfonemizaciji diftonga u modelu može ortografija djelovati na formiranje varijante pa taj proces ima vrlo malo veze s transfonemizacijom diftonga.

Diftong /eɪ/ transfonemizira se na nekoliko načina: 1. monoftongizira se u /e/, 2. zamjenjuje se skupinom /ej/ i 3. slijedi ortografiju modela (obično a). Taj se tip adaptacije javlja: a) u osnovnom obliku i b) u varijanti.

1. E /eɪ/ > HS /e/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ej/ = varijanta

E CHANGE /tʃeɪndʒ/	— čendž	— čejndž
COCKTAIL /ˈkɒkteɪl/	— koktel	— koktejl
DAVIS /ˈdeɪvɪs/	— Devis	— Dejvis
GAME /geɪm/	— gem	— gejm
LADY /ˈleɪdɪ/	— ledi	— lejdi
STEEPLECHASE /ˈstiːplɪtʃeɪs/	— stiplčez	— stiplčejz

2. E /eɪ/ > HS /ej/ = osnovni oblik anglicizma — HS /e/ = varijanta

E BABY /ˈbeɪbɪ/	— bejbi	— bebi
CONTAINER /kənˈteɪnə/	— kontejner	— kontener
CORNFLAKES /ˈkɒːnflɛɪks/	— kornflejks	— kornfleks
FADING /ˈfeɪdɪŋ/	— fejding	— feding
GRAPEFRUIT /ˈɡreɪpfruːt/	— grejpfрут	— grepфрут
TEENAGER /ˈtiːneɪdʒə/	— tinejdžer	— tinedžer
TRAILER /ˈtreɪlə/	— trejler	— treler
VIDEOTAPE /ˈvɪdɪəvteɪp/	— videotejp	— videotep

3. a) E /eɪ/ > HS /a/ = osnovni oblik anglicizma — HS /e/ = varijanta

E AFFIDAVIT /æfɪˈdeɪvɪt/	— afidavit	— efidevit
--------------------------	------------	------------

 b) E /eɪ/ > HS /ej/ = osnovni oblik anglicizma — HS /a/ = varijanta

E PLAYMAKER /ˈpleɪmeɪkə/	— plejmejker	— plejmaker
--------------------------	--------------	-------------

4. Posebnu skupinu varijanata čine oni anglicizmi koji u svom poluadaptiranom obliku čuvaju diftong /eɪ/ koji se ortografski predstavlja sa -ei-:

E /eɪ/ > HS /ej/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ei/ = varijanta		
E DAVY CROCKET /ˈdeɪvɪkrɒkɪt/	— Dejvi Krokot	— Deivi Krokot
GRAPEFRUIT /ˈɡreɪpfruːt/	— grejpfрут	— greipфрут
RATING /ˈreɪtɪŋ/	— rejting	— reiting

5. U transfonemizaciji diftonga /eɪ/ javlja se ponekad i utjecaj jezika posrednika pa se u varijanti javlja skupina *aj* koja se može objasniti samo kao utjecaj jezika posrednika:

E /eɪ/ > HS /ej/ = osnovni oblik anglicizma — HS /aj/ = varijanta		
E APARTHEID /əˈpɑːθeɪd/	— aparthejd	— aparthajd
DEADWEIGHT /ˈdedweɪt/	— dedvejt	— dedvajt

10. Diftong /aɪ/ transfonemizira se tako da adaptacija modela slijedi izgovor ili ortografiju modela. Diftong se zamjenjuje: a) skupinom /aj/ (prema izgovoru) ili b) fonemom /i/ prema ortografiji:

1. a) E /aɪ/ > HS /aj/ = osnovni oblik anglicizma — HS /i/ = varijanta

E SCI-FI /ˈsaɪfaɪ/ — saj-faj — saj-fi
 VISCOUNT /ˈvaɪkaʊnt/ — vajkaunt — viskont

b) E /aɪ/ > HS /i/ = osnovni oblik anglicizma — HS /aj/ = varijanta

E FIBER GLASS /ˈfaɪbəɡlɑːs/ — fɪberglas — fajberglas
 HI-FI /ˈhaɪfaɪ/ — haj fi — haj faj
 LINOTYPE /laɪnəʊtaɪp/ — linotip — linotajp
 LOGOTYPE /ˈlɒɡəʊtaɪp/ — logotip — logotajp
 MONOTYPE /ˈmɒnəʊtaɪp/ — monotip — monotajp

2. I u transfonemizaciji diftonga /aɪ/ javlja se varijanta s poluadaptiranim oblikom diftonga /aɪ/ koji se u ortografiji predstavlja sa -ai-:

E /aɪ/ > HS /aj/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ai/ = varijanta
 E DESIGN /dɪˈzaɪn/ — dizajn — dizaɪn

11. Diftong /aʊ/ transfonemizira se na dva načina: a) prema izgovoru modela skupinom a-u, b) prema ortografiji modela skupinom ov (<ow):

E /aʊ/ > HS /a-u/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ov/ = varijanta
 E BROWNING /ˈbraʊnɪŋ/ — brauning — brovning
 CLOWN /klaʊn/ — klaun — klovn
 COWBOY /ˈkaʊbɔɪ/ — kauboj — kovboj

12. Diftong /ɪə/ normalno se transfonemizira monoftongizacijom: a) prema ortografiji modela, b) prema izgovoru i ortografiji kombinirano.

1. a) E /ɪə/ > HS /i/ = osnovni oblik anglicizma

E CLEARING /ˈkliəriŋ/ — kliring

b) E /ɪə/ > HS /ia/ > HS /ija/

E TUTORIAL /tjuːˈtɔːriəl/ — tjutorijal

2. E /ɪə/ > HS /ijer/ = osnovni oblik anglicizma

E TERRIER /ˈteriə/ — terijer

Ponekad se pored osnovnog oblika anglicizma, transfonemiziranog na gore prikazan način, javljaju i varijante. Diftong modela nije u tim varijantama do kraja adaptiran prema hrvatskom ili srpskom fonološkom sustavu.

E /ɪə/ > HS /ijer/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ier/ = varijanta
 E TERRIER /ˈteriə/ — terijer — terier

E /ɪə/ > HS /ije/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ie/ = varijanta
 E SPANIEL /ˈspæniəl/ — španijel — španiel

13. Diftong /əv/ transfonemizira se na dva načina: a) prema ortografiji modela skupinom *ov* (< ow), b) prema kombinaciji ortografije i izgovora modela *ou*.

- E /əv/ > HS /ov/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ou/ = varijanta
 E BOWLING /^{*}bəvliŋ/ — *bowling* — *bouling*
 BUNGALOW /^{*}bʌŋgələv/ — *bangalov* — *bungalou*

Osnovni oblik anglicizma može imati transfonemizirani oblik diftonga /əv/ > /ou/, a varijanta oblik /ov/:

- E /əv/ > HS /ou/ = osnovni oblik anglicizma — HS /ov/ = varijanta
 E SHOW /ʃəv/ — *šou* — *šov*

Ako se u transfonemizaciji diftong /əv/ monoftongizira u /o/, tada se ne javljaju varijante:

- E /əv/ > HS /o/ = osnovni oblik anglicizma
 E GOAL /gəvl/ — *gol*

14. Varijante anglicizma mogu biti i rezultat transfonemizacije konsonanata. I ove se varijante formiraju prema ortografiji i izgovoru modela, a u nekim slučajevima i pod utjecajem izvanlingvističkih faktora i jezika posrednika. Kako se u toku adaptacije modela neke konsonantske skupine skraćuju, javljaju se anglicizmi s dvočlanom (skraćenom) konsonantskom skupinom, koji mogu biti osnovni oblik ili varijanta. Mnogi parovi anglicizama bazirani su na odnosu zvučni-bezvučni, pa se onda osnovni oblik razlikuje od varijante (ili obrnuto) po tom odnosu. Druga je mogućnost parova osnovana na odnosu frikativ-afrikata itd.

1. a) zvučni — bezvučni parovi: *z* — *s*.

- E BASIC /^{*}beɪsɪk/ — *bejzik* — *bejsik*
 BEATLES /^{*}bi:tlz/ — *Bitlzi* — *Bitlsi*
 BLUES /^{*}blu:z/ — *bluz* — *blus*
 FIZZ /fɪz/ — *fiz* — *fis*
 STEEPLECHASE /^{*}sti:plʃeɪs/ — *stiplčez* — *stiplčes*

b) bezvučni — zvučni parovi: *s* — *z*.

- E FISSION /^{*}fɪʃn/ — *fisija* — *fizija*
 NELSON /^{*}neɪsən/ — *Nelson* — *Nelzon*
 OPOSSUM /ə^{*}pɒsəm/ — *oposum* — *opozum*
 ROAST BEEF /^{*}rəʊst^{*}bi:f/ — *rostbif* — *rozbif*

2. zvučni-bezvučni parovi: *dž* — *č*.

- E ADVANTAGE /əd^{*}vɑ:ntɪdʒ/ — *edvantidž* — *adventič*
 CHANGE /tʃeɪndʒ/ — *čendž* — *čenč*

3. a) afrikata — frikativ: *č* — *š*.

- E CHERRY BRANDY /,^{*}tʃeri^{*}brændɪ/ — *čeri-brendi* — *šeri-brendi*
 SMASH /smæʃ/ — *smeč* — *smeš*
 TRENCH COAT /^{*}trentʃkəʊt/ — *trenčkot* — *trenškot*

b) frikativ — afrikata: š — č.

E CHAMPION /ˈtʃæmpjən/ — šampion — čempion
 CHEVIOT /ˈtʃeɪvɪət/ — ševiot — čeviot

c) frikativ — afrikata: s — c.

E DANCING HALL /ˈdɑːnsɪŋhɔːl/ — dansing — dancing

4. ostali parovi:

a) ž — z.

E BULLDOZER /ˈbʊldəʊzə/ — buldožer — buldozer

b) k — č

E DERRICK /ˈderɪk/ — derik — derič

c) s — t

E THIRTY /ˈθɜːti/ — serti — tirti

5. Pod utjecajem njemačkog, kao jezika posrednika, formirane su varijante s početnim konsonantskim skupinama *šp*-, *št*-.

a) *sp* — *šp* (ili *šp* — *sp*)

E SPANIEL /ˈspæniəl/ — španijel — spaniel
 SPORT /spɔːt/ — sport — šport
 SPRINT /sprɪnt/ — sprint — šprint

b) *st* — *št*

E START /stɑːt/ — startati — štartati
 STERLING /ˈstɜːlɪŋ/ — sterling — šterling
 STOP /stɒp/ — stop — štop
 STOPPER /ˈstɒpə/ — stoper — štoper

6. Varijante mogu biti i rezultat skraćanja konsonantskih skupina pa se osnovni oblik formira zadržavanjem cijele skupine ili s njezinim skraćenim oblikom. Varijante se tvore na suprotan način od osnovnog oblika, kraćenjem konsonantske skupine ili zadržavanjem cijele skupine.

a) Osnovni oblik ima skraćenu konsonantsku skupinu, a varijanta punu:

E BEEFSTEAK /ˈbiːfsteɪk/ — biftek — bifstek
 RUMP STEAK /ˈrʌmpsteɪk/ — ramstek — rampstek

b) Osnovni oblik ima punu konsonantsku skupinu, a varijanta skraćenu:

E BROWNING /ˈbraʊnɪŋ/ — brovning — broving
 ROAST BEEF /ˈrəʊstbiːf/ — ros/bif — rozbif
 SANDWICH /ˈsænwɪtʃ/ — sendvič — senvič

7. U formiranju varijante pod utjecajem jezika posrednika dodaje se konsonant koji ne postoji u modelu niti u osnovnom obliku:

E RAGLAN /ˈræglən/ — raglan — ranglan

8. Iako smo u naprijed iznesenoj definiciji osnovnog oblika anglicizma dali prioritet najadaptiranijem obliku modela, ipak ima primjera u kojima se osnovni oblik formira prema ortografiji modela:

E BADMINTON /^ˈbædmɪntən/ — badminton

a varijanta se formira prema izgovoru modela:

E BADMINTON /^ˈbædmɪntən/ — bedminton

U tim se slučajevima varijanta može formirati i neovisno od izgovora modela:

E BARREL /^ˈbærəl/ — barel — baril

jer oblik *baril* nema osnove ni u ortografiji ni u izgovoru modela.

9. U transfonemizaciji modela, u formiranju osnovnog oblika i njegove varijante, američka varijanta izgovora modela može djelovati u adaptaciji. Američko otvoreno /*v*/ adaptira se u osnovnom obliku u /*a*/, a varijanta slijedi ortografiju:

BOP /*b v p*/ — bap — bop

U tim se primjerima proces adaptacije može obrnuti tako da se osnovni oblik formira prema ortografiji modela, a varijanta prema američkom izgovoru:

BOSS /*b v s*/ — bos — bas

15. Posebno klasificiramo primjere anglicizama koji se javljaju u tri ili više oblika. Oni su kao parovi (osnovni oblik — varijanta) obrađeni uz analizu pojedinih fonema, a ovdje ih navodimo samo kao ilustraciju mogućnosti da se varijante formiraju u više primjera. Stoga ih navodimo po abecednom redu u tri kolone: *model, osnovni oblik, varijante*. I u ovom se popisu vidi koji je oblik formiran prema izgovoru ili ortografiji modela a koji je oblik formiran pod nekim drugim utjecajima.

<i>Model</i>	<i>Osnovni oblik</i>	<i>Varijante</i>
BOBTAIL / ^ˈ bɒbteɪl/	bobtejl	bobteil, bobtel
BUNGALOW / ^ˈ bʌŋgələʊ/	bungalov	bungalo, bangalo, bangalou
CATGUT / ^ˈ kætɡʌt/	ketgut	ketgat, katgut
CINEMASCOPE / ^ˈ sɪnəməskeɪp/	sinemaskop	kinemaskop, cinemaskop

CINERAMA /ˌsɪnəˈrɑ:mə/	sinerama	kinerama, cinerama
CLUB /klʌb/	klub	klab, kleb
CONSULTING /kənˈsʌltɪŋ/	konzalting	konsalting, konsulting, konzulting
CUP /kʌp/	kup	kap, kep
DOUBLE /dʌbl/	debl	dabl, dubl
GRAPEFRUIT /ˈɡreɪpfru:t/	grejpfrut	gɾepfrut, greipfrut
HANDS /hændz/	henc	hends, henac, enac
LUNCH /lʌntʃ/	lanč	lenč, lunč
MUSTANG /ˈmʌstæŋ/	mustang	mastang, mestang
RUGBY /ˈrʌɡbɪ/	ragbi	regbi, rugbi
RUMP STEAK /ˈrʌmpsteɪk/	ramstek	rampstek, rumpstek
SEX APPEAL /ˈseksəˌpi:l/	seksepil	seksapil, seksipil
STEEPLECHASE /ˈsti:plɪtʃeɪs/	stiplčez	stiplčejs, stiplčes
TERRIER /ˈteriə/	terijer	terjer, terier
TOMAHAWK /ˈtɒməhɔ:k/	tomahavk	tomahovk, tomahak
TRAILER /ˈtreɪlə/	trejler	treler, trajler
WALKMAN /ˈwɔ:kməŋ/	vokmen	vokman, valkman
WRANGLER /ˈræŋɡlə/	vranglerice	vɾenglerice, renglerice

Gornji popis osnovnih oblika anglicizama i njihovih varijanata ilustrira koliko se bogatstvo varijanata generira iz engleskih izvora anglicizama. Po red toga taj popis pokazuje veliku šarolikost adaptiranih oblika, ali i slučajeve kad adaptacija nije još potpuno provedena.

LITERATURA

- R. Filipović: *The Phonemic Analysis of English Loan-Words in Croatian*. Acta Instituti Phonetici, University of Zagreb 8, 1960, 137 str.
- R. Filipović (ed.): *The English Element in European Languages 2* (Reports and Studies), Institute of Linguistics, University of Zagreb, 1982, XVI + 501 str.
- R. Filipović: *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičnih dodira*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti — Školska knjiga, Zagreb 1986, 322 str.
- R. Filipović: *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: porijeklo — razvoj — značenje*. Dio I: *Analiza anglicizama u hrvatskom ili srpskom*. Dio II: *Rječnik anglicizama u hrvatskom ili srpskom*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti — Školska knjiga (u tisku).

Summary

PHONOLOGICAL VARIANTS IN *THE DICTIONARY OF ANGLICISMS IN THE CROATIAN OR SERBIAN LANGUAGE*

Phonological analysis of Anglicisms shows that an English model can develop into several forms which are called variants. In order to explain how and why this happens, the author examines how Anglicisms are formed in the Croatian or Serbian language and how a model (an English word) is developed into a replica (an Anglicism). A thorough analysis has shown that Anglicisms are formed in four ways: a) Anglicisms follow the orthography or the model; b) Anglicisms follow the pronunciation of the model; c) Anglicisms are formed partly according to the orthography and partly according to the pronunciation of the model; d) Anglicisms are formed under the influence of the intermediary language. In these four ways a great number of Anglicisms have been generated. In his analysis of variants the author follows the principles of transphonemization and classifies the variants into groups according to the way in which they were formed.